

ŠTRPCI – TRINAEST GODINA POSLIJE

Iako je otmica putnika iz voza u stanici Štrpci, 28. februara 1993. godine sama po sebi zločin čiji se motivi i način na koji je izvršena graniče sa monstruoznim, više od 13 godina traje još jedna borba članova porodica otetih putnika. Te porodice iz nekoliko crnogorskih opština i iz Prijepolja u Srbiji kao da nisu dovoljno kažnjene time što su ostale bez svojih najdražih, kao da im nije dosta bola i tuge naneto otmicom i zločinom bez presedana u krvavoj istoriji ratova na kraju dvadesetog vijeka, nego im država, sa svoje strane, još uvijek dodaje razloge za suze i nevjericu.

Paralelno sa godinama tuge i bola traje njihova borba sa nizom pitanja za koja malo ko haje. Počev od toga šta se zaista dogodilo sa oteetim Bošnjacima, preko motiva i načina na koji su likvidirani pa to toga gdje se nalaze posmrtni ostaci njihove djece, očeva, supruga, rodjaka. I, konačno, da li je moguće da jedna država sa evropskim ambicijama nije u stanju čak ni da pruži iole prihvatljive odgovore članovima porodica likvidiranih Bošnjaka?

Da i ne govorimo o pokretanim pa prekidanim ili obustavljenim sudskim postupcima i činjenici sa kojom se ne može nigdje podičiti pravni slijedbenik dojučerašnje SRJ odnosno SCG a to je država Srbija, koja, iako je u otmici i likvidaciji nedužnih putnika učestvovalo barem 30-tak lica pravdi nije privela ni jednog osumnjičenog!

Sada već samostalna država Crna Gora je procesuirala za sada i jednog osudjenog za taj nečuveni zločin: Nebojša Ranisavljević iz Despotovca u Srbiji, uhapšen je i prosljedjen crnogorskom pravosuđu gdje je, poslije maratonskog postupka osudjen pravosnažno na 15 godina zatvora. Istina, Milan Lukić koji se spominje najčešće kao glavni sudionik zločina je medju haškim pritvorenicima, ali, sjetimo se, on je svojevremeno bio u istražnom zatvoru u Srbiji, tačnije u Užicu, ali mu je omogućen izlazak na slobodu sve uz prećutno odobravanje državnih činovnika.

Ono o čemu se u javnosti strpljivo (prava riječ je, možda - bezobrazno) šuti jeste i dvostruki aršin pravosudnih organa Srbije i Crne Gore kada je u pitanju postupanje po tužbama za nadoknadu na ime duševnog bola članova porodica otetih i likvidiranih putnika. U maratonskim postupcima neke porodice su morale same dokazivati da je njihov član otet i likvidiran, odnosno voditi sudski spor da bi bio proglašen nestalim, kako bi tek na osnovu takvog formalnog papira mogli ostvariti neka osnovna statusna prava. Sve su one, s druge strane, vodile takodje vrlo duge procese radi maknade na ime duševnog bola. Uz sva dotadašnja poniženja, nove povrede

i nove rane su nanijete drugostepenim i presudama vrhovnih sudskih instanci, posebno onih u Srbiji.

Iznosi koji su dosudjivani drastično se razlikuju u zavisnosti u kojoj je državi odnosno članici dojučerašnje jedinstvene države vodjen. Primjera radi u slučaju Ifete Topuzović iz Prijepolja tamošnji Opštinski sud je dosudio dinarsku protivvrijednost od 15.000 evra. Okružni sud u Užicu je taj iznos prepolovio a Vrhovni sud Srbije je iznos dosudjen od strane Okružnog suda umanjio za još oko dvije hiljade eura. Uz sve to jedan lokalni advokat iz Prijepolja na ime navodnih sudskih troškova u sporu po osnovu zastupanja tužiteljke Ifete Topuzović traži, opet sudskim putem, naknadu gotovo ravnu presudjenom iznosu naknade!

U sličnim relacijama kreću se i presude po ostalim tužbama za naknadu duševnog bola u procesima vodjenim pred sudovima u Srbiji, s tim što su one po članu uže porodice oko 5.000 eura. U slučaju koji smo naveli supruga otetog i likvidiranog rahmetli Džafera Topuzovića se jedina pojavila pred sudom pošto nije više bilo članova uže porodice Topuzović!

Presude crnogorskih sudova po istovjetnim tužbama, a sve su i u Srbiji i u Crnoj Gori vodjene u vrijeme prije referendumu o osamostaljivanju Crne Gore, se drastično razlikuju.

Kod crnogorskih sudova vodjeno je više postupaka. Ti sudovi su po nekom standardu dosudjivali prihvatljivije iznose koji su bili do 15.000 eura. Iskustvo govori da su presude osnovnih sudova uglavnom povećavane od strane viših sudova a Vrhovni sud je u samo jednom slučaju potvrdio presudu višeg suda a u svim drugim i sam povećao dosudjene iznose. Za razliku od Srbije gdje je proces bio suprotan.

Očito je da je u tim procesima stvorena jedna izrazito neujednačena sudska praksa u zavisnosti gdje je vodjen sudski postupak, ko je sudio i presudjivao i slučaja o kome se vodio postupak. Prema tim presudama ispostavilo se da je ljudska bol u Srbiji trostruko jeftinija od one u Crnoj Gori. Nameće se i moguća konstatacija da su sudovi u Crnoj Gori cijenili bol i osjećanja, a sudovi u Srbiji štitili budžet i, posredno, državnu politiku prema pripadnicima nacionalnih manjina u vrijeme izvršenja otmice.

Ovdje ne treba zaboraviti ni okolnost da je crnogorsko pravosuđe pred lice pravde izvelo do sada jedinog osudjenog aktera otmice i likvidacije nedužnih Bošnjaka iz voza u stanici Štrpci a da se ostali akteri i dalje malaze u Srbiji ili Republici Srpskoj. Stoga je jasno ko je ovdje pokazao veći stepen interesovanja i odgovornosti ne samo po činjenici da je pred sud izveden jedini dostupan akter crnogorskom pravosuđu nego i po pravičnoj naknadi članovima porodica za prepljeni bol.

U ovom trenutku, (ljetu 2006.), u toku su još sudski postupci porodice Ličina kod suda u Bijelom Polju, Husović kod suda u Prijepolju i Ćorić kod suda u Plavu.

Okolnost da je prosječno po članu porodice koja je sudski tražila nadoknadu za pretrpljeni bol u Crnoj Gori dosudjivano tri puta više sredstava nego u Srbiji govori, makar i posredno, i da se etnička grupa kojoj pripadaju oteći i nastradali putnici i članovi njihovih porodica drugačije i vrlo različito kotirala u dojučerašnjim članicama Državne zajednice Srbija i Crna Gora.

Porodice otetih i likvidiranih putnika su od same otmice njihovih najdražih bile svojevrsne žrtve političkih i drugih manipulacija. Dovoljno je samo prisjetiti se Miloševićevog obećanja članovima porodica otetih da će, „ako treba prevrnuti svaki kamen u zemlji kako bi se pronašli akteri otmice“ ili nekoliko puta započinjanog pa prekidanog i opet nastavljanog sudskog procesa Ranisavljeviću. Najšće se to događalo u vrijeme predizborne kampanje ili nekog važnog državnog procesa u Crnoj Gori. Ali, taj jedan jedini proces je i okončan pravosnažnom presudom.

Politički marketing nije zaboravljen ni 13 godina kasnije. I dalje se sa članovima porodica razgovara obično jednom godišnje – na dan obilježavanja godišnjice otmice. U početku je taj marketing prolazio pa su porodice povedene tim prijemima i navodnom pažnjom, ili sitnim novčanim poklonima jedno vrijeme vjerovala da će se zaista „prevrtati kamenje po zemlji Srbiji“ (i okolnim zemljama) i da će pravda i zaslužena kazna stići odgovorne za nečuvani zločin. Zato jedno vrijeme nije niko ni pomišljao da tuži nesumnjivog jednog od krivaca – onog ko je nečinjenjem omogućio da se zločin i desi. U pitanju su država i državni organi i pojedina javna preduzeća kao na primjer ŽTP. Država je, drugim riječima, postala predmet tužbi tek kad je farsa sa „prevrtanjem kamenja“ postala više nego očigledna. Ni neke nevladine organizacije, sa sve zvučnijim imenima, nisu bar poštedjele bola članove porodica pa je slučaj Štrpci jedno vrijeme bio „hit tema“ NVO. Na tragediji ovih ljudi su gradjeni projekti i na osnovu njih od donatora su dolazila prilična sredstva od kojih su mrvice od po stotinu ili nekoliko stotina eura zaista i došle članovima porodica, a daleko veći dio završio na nekim drugim adresama. Dakako privatnim.

Politički marketing u kome su glavni akteri ljudi od stvarne vlasti s jedne i porodice otetih sa druge strane nastavlja se i poslije takozvanih demokratskih promjena na republičkim i lokalnim nivoima. I dalje se porodica otetih i same otmice država, nevladin sektor i mediji sjete, uglavnom, na godišnjicu zločina u Štrpcima. Dan poslije sve se, uglavnom, vraća u kolotečinu svakodnevnih političkih i drugih intiga sa ovom tragedijom prava na život pojedinaca i kolektiva.

Takva je, uostalom, i sudbina inicijative da se u Prijepolju, mjestu iz koga je i najveći broj otetih i likvidiranih Bošnjaka, podigne spomenik. Poslije višemjesečnih nagadjanja organ lokalne samouprave je preinačio odluku sopstvenog žirija o izboru teksta poruke koja će biti ispisana na spomeniku pa je žiri prvu nagradu dodjelio jednoj poruci ali je Opštinsko vijeće, ne poništavajući tu odluku, odabralo drugu poruku i drugog autora! I to nije kraj. Uslijedila je, potom, nova runda političkog nadgornjavanja oko lokacije za budući spomenik. Kad je i tu, uz mnogo kompromisa, odabrana lokacija negdje u ćošku gradskog jezgra, uslijedilo je nagadjanje oko idejnog riješenja, tačnije oko toga da li na spomenik treba upisati imena svih otetih putnika ili samo onih sa ličnom kartom izdatom u Prijepolju!? Bilo kako bilo, spomenik je i dalje mrtvo slovo na papiru a kad će biti podignut, i da li će ga uopšte biti, to čini se ne znaju ni oni koji sjede u lokalnoj samoupravi na najodgovornijim mjestima.

Porice otetih Bošnjaka, a oni su, uglavnom svi bili izrazito lošeg imovnog stanja jer su neki oteni iz voza kojim su prevozili džak brašna za svoje ukućane u tim godinama rata, nestašica i hiperinflacije, ne očekuju mnogo ni od prestojećeg sudjenja Milanu Lukiću, haškom pritvoreniku i najčešće spominjanom organizatoru otmice. One su, kako same ističu, od haškog tribunala očekivale konkretne korake davno, prije desetak godina, kad su pred njim u svojstvu optuženih ili svjedoka defilovali generali u čijoj se zoni odgovornosti i dogodio zločin. No, Medjunarodni sud za zločine počinjene na području bivše SFRJ nije procesuirao ni jedan od ovih slučajeva niti se bavio njime čak ni u sporednim istragama. Svoj stav prema otmici u Štrpcima Sud je pokazao i time što nije tu otmicu uvrstio uslučajeve koji će odvojeno biti istraženi.